

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 24. septembra 1856.

Od cenitve zemljišč za mnoge pridelke.

Zemljišča za pšenico so: Gnojna nanasina, sperstena, vertna perst malo ilovčna ali slinjevčna, da se veže, v ravnini, je za pšenico, kakor za vsako rastlino, narbolja, in gré po pravici v 1. versto po katastru. Tudi mastna, gnojna ilovca brez obilo perstí, s kakim desetim delom kremenine, na ravnem, ali malo v bregu, na solncu gré ravno tako tudi še v 1. versto, posebno če ima še nekoliko apnince. — Slinjevka (ilovca z apnico), bolj merzla ilovca gré že v 2. versto. — Mazliva, prazna slinjevka, mokra in merzla ilovca gré v 3. versto. Druge baže zemlje in druge zmešance, posebno kjer pesek premaguje, niso za pšenico.

Za rež je prej imenovana pšenična zemlja 1. in 2. verste zlo dobra, in gré tudi za rež v 1. versto, posebno če 2. verste pšenična zemlja dober del peska in nekoliko apnice ima. Ravno tako je za rež dobra gnojna apnica, kjer je nekoliko peska in nekoliko sperstenine, ali pa gnojne nanasine. — Slinjevka, kjer je več ilovce, pa malo apnice, pa dovolj peska, gré za rež v 2. versto. — Peščena njiva z malo ilovce, ali pa lapor, ali pa ilovca na mokrotnem je za rež v 3. versti.

Za ječmen je tolsta gnojna slinjevka, kjer je dovolj perstí in apnice, in dober del peska ali zmletega laporja, ki je njiva gorka, gré v 1. versto. Glina, kjer je kak del perstí, gré v 2. versto. Pesek, kjer je malo slinjevke in celó malo perstí, gré v 3. versto. Ječmen hoče gorák svet imeti, to je, malo ilovce, dovolj apnice, nekaj peska in gnoj.

Za oves je pšenična njiva 1. in 2. verste, in ječmenova narbolja, in tudi še malo mokrotna in deteljšče mu hasne. Sicer pa mokrotna njiva za druge žita ne veljá, ampak za lan in za travo.

Za ajdo je 2. verste pšenična, režena in ječmenova zemlja narbolja. Stori tudi na slabši, na pusti dvakrat, trikrat zorani prahi. Narbolja pšenična zemlja pa ni dobra za ajdo, ker ondi preveč zraste, pa malo zernja ima, in rada poleže.

Za koruzo veljá dobra, gnojna zemlja 1. verste, in tudi še 2. Na revnem svetu pa ne dá dobička. Ondi bo leča bolj koristila, ali pa sirek, tudi na zlo peščenem.

Za krompir ilovčen in moker svet ne veljá; apničen, peščen s perstjó, z nanasino, tudi v trebežih in novini, je dober. Nov gnoj mu ne koristi.

Za sočivje veljá dobra zemlja pšenična 1. in 2. verste, in ječmenova. Gips ali mavec mu je dober gnoj.

Za korenstva veljajo narbolje in zlo gnojne zemljišča.

Tu sem še spadajo:

Požari, kjer se germovje in druga šara požgè, naraji v bregih, ter se po tem svet skoplje in kaj vseje. Stori v takem krompiriu koruza, drugo manj, ker prezlo raste in malo zernja dá. Imenujejo take novine trebeže, kjer se včasih dovolj koristnega lesovja dobí, ki se domú spravi in zaleže.

Travniščne, ki so tudi 1., 2. in 3. verste. Gnojne travniščne od nanasine, ali kakor bodi, perve verste dajo gosto, zalo in sladko klajo; se dostikrat po trikrat v letu kosé, ali pa vsaj po otavi dajo še lepo pašo. Na Laškem

kosé nektere zlo gnojne travnike po petkrat v letu. Druge verste travniščne so pri nas navadni travniki, ki dajo sladko klajo in se po dvakrat kosé. Tretje verste so močirja, kjer se enkrat kislá klaja kosí, ali pa brežine in planine ene košnje, ki dajo terdo klajo.

Srenjski spašniki ali gmajne, ki se naj med srenjčane razdelé, in v travnike ali pa v njive podelajo.

Prahe njive, ki po eno leto počivajo, potlej se zorjó, in obsejejo. V Banatu na Ogerskem eno leto eno, drugo leto drugo polje obdelavajo in obsevajo.

Trike (Trischfelder), ki se v celini po 3, 4 leta pusté, in se po tem za oves, ajdo ali sirek zorjó; med tem pa nič dobička ne dajo razun malo paše. So večidel zapuščene njive v kraji, včasih plitve, na terdem laporu ali pa zlo kremenine.

Čredinke ali verstenke (Koppel und Eggärten), gnojne zemljišča, na katerih se nekaj let vsejana klaja, trava, turška detelja itd. popasuje, potlej se pa spet za žito ali za korenstvo zorjó. Če so to ograje, imenujejo Nemci tako ograjo Koppel; če pa niso ograje, Eggärten. Koppel jim pravijo zato, ker imajo konji, kateri se ondi pasejo, spone, ali pa so na vervéh; in goveda. Mi pa jih imenujemo čredinke ali verstenke zato, ker se čredijo, to je, so zaporedoma na tacihi prostorih dobre spašnje in lepi drugi pridelki (Wescheläcker). Na Angležkem imajo nar več takih zemljišč.

Ker se je ljudstvo zlo pomnožilo, in je zavoljo tega več kruha treba, se naj vse take zemljišča raje v navadne stanovitne njive z dobrim obdelovanjem in gnojenjem prenaré in se na njih naj umne in koristne verstenja pridelkov vpeljajo; gmajne, prahe, trike in slabe spašne pa naj se odpravijo.

Vinogradi 1., 2. in 3. verste so razne vrednosti po plenu in dobroti pridelka.

Koliko prihodkov dajo take mnoge gospodarstva?

Na to je težko natanko odgovoriti, ker v raznih krajih delajo mraz ali gorkota, in druge okolišine silno velike razločke, in je ne le rodovitnost zemljišč, temuč tudi cena pridelkov drugačna.

Katastrališka cena njiv, travnikov, vinogradov itd. razjasnuje nekoliko to reč, in je sploh pri nas blizo resnice, pa natanko vendar ni in ne more biti, ker se cena ta premiče ne po posameznih delih, ampak od srenje do srenje, kjer so posamezni deli tudi enega reda razne vrednosti.

Kar se pri nas polja tiče, dajo njive 1. verste navadno ne čez deset zern, tedaj oral malokdaj čez 40 mernikov; njiva 2. verste ne čez 7 zern, in 3. verste ne čez 4 zerna, večidel še manj. V Banatu pa dajejo njive 1. verste po verjetnem spričevanju vedočih mož 40 zern in še več; tedej oral njiv 1. reda po 160 mernikov. Kakošen razložek! Pri nas dá tedaj oral polja 1. verste okoli 40 mernikov žita; oral 2. verste okoli 28 mernikov, in 3. verste okoli 16 mernikov; trike pa komaj 2 ali 3 zerna. Po tem se lahko zrajta, koliko daje tako, ali večje ali manje posestvo, in pa po čim da pride, ker žitni kup in družih pridelkov je spremenljiv in znan. Slama se tudi lahko ceni. Kolikor centov žita toliko centov slame, včasih malo več, včasih malo manj, če je zernje zdravo.

Oral travniščne 1. verste pri nas daje v dobrem letu blizo 45 centov suhega sená, in 30 centov otave, in po tem še dobro pašo, ki je enaka kakem 15 centom otave. Oral 2. verste travnika dá v dobrem letu blizo 30 centov sená in 20 otave. Oral košenine 3. verste pa dá kakih 15 centov terde klaje, ali pa še manj.

Oral vinograda 1. verste daje v dobrem letu okoli 50 veder vina; 2. verste okoli 30 veder, in 3. verste okoli 15 veder. Toda ne le dobrota, ampak tudi plen nista v nobenem pridelku tako nestanovitna kakor pri vinu.

Oral hoste, postavimo, leščina daje kolja, če je dosti gosta, vsako četrto leto 40 butar po 12 kr., vsaka butara ima 50 kolov; pride na leto 10 butar. Verbe doraščene dajo vsako četrto leto vsaka okoli pol butare kolja po 15 kr. butara. Gojzdi pa dajo les za kurjavo in drugo, ter oral bližnjega gojzda vsako leto kakih 5 gold. vrednosti, daljni včasih še 30 kr. ne.

Oral spašinj srenjskih daje celó malo dobička, vsem srenčanom komaj polovico tega, kar dajo travniščne 3. verste. Lastne spašnje pa so vsaj enake košeninam 3. verste Um. K.

Narodopisje.

Še nekaj od Čičev.

Z radostjo smo brali v našem 73. listu nam po vsem ugodni popis Čičarije, ki ga je spisal verli domorodec gosp. J. Bilc, Bisterčan; le samo toliko še opomnimo, da Čičem se morejo po vsi pravici še prištevati z enako obleko in enakimi šegami vsi pod tem imenom ne le samo v Terstu, Reki in Koprju, temuč po celi Istri dobro znani prebivavci Vo diške lokal-kapelanije in cele fare Laniške *), ktera je dobre 3 ure dolga in obsega 12 sel (vasí), katerih stanovniki so več ali manj oglarji, izdelujejo velike lopate za žito in mnogo druge lesene robe. Koliko tisuč goldinarjev pride iz Tersta in drugih isterških mest vsako leto v to faro za oglje iz lesnine, bi ne verjel, kdor sam ni vidil. Cele trume teh Čičev, možkih in žensk, mladih in starih se vsaki petek z dobro otovorenimi mulami, ktere imajo vsaka svoj zvonček na vratu, vlečejo narveč v Terst, da na samotnem Krasu vsakega strah obide, kdor sreča te černe konjike z belimi, tesnimi in dolgimi hlačami in jih ne pozná in ne vé kako in kaj. V nedeljo zjutraj pridejo veseli s polno mošnjo nazaj.

Res je, da so nekđaj slabe in nizke s slamo krite hiše imeli; al kdor 8 let že ni bil v Laniščah, bi se sedaj zavzel nad njih visokimi in snažnimi pohištví; tudi ceste od vseh strani so popravili kolikor mogoče tako, da se sedaj, kar pred ni bilo mogoče, s kočijo lahko pride do novega farovža, ki je eden naj lepših v Istri. Tudi novo pokopališče so napravili zunaj vasí po trudu in prizadevanji mnogo častitega njih farmana g. Jakoba Marčelja, ktereга skerb je sedaj, ko je novi farovž napravil, napraviti tudi novo hišo Božjo. Da ob kratkem rečem: Laniščani napredujejo vsako leto v lepšanji svoje vasí, pod ktero se razprostira lepa tri četerti ure dolga pa ozka dolinica z mnogoverstnim žitom in dobrim senom, toda, žalibog! z malo sadnimi drevesi. Omenjeni gospod župnik, poslavljeni z zlato svetinjo ob času prekucij avstrijskih, so napravili poleg farovža na živi skali z velikim trudom lep vert, ktereга hočejo nasaditi z mnogimi drevesi in tertami za poskušnjo, zakaj tukaj ni terta navadna.

Opomnim še, da morebiti nikjer v Istri ni toliko bistre, dobre in zdrave vode, kakor v ti fari; vsaka vas, razun Sluma, ima svoj živ vodnjak, kateri nikoli ne usahne. V dobrih letinah pridelajo razun sterneneга mnogo zelja, koruze, krompirja itd., po dobro vino pa gredó večidel na Draguščino. Velike črede ovác velikega plemena jim dajejo mnogo sira, dobrega mesa, kož za mehove, ki jih prodajajo v Terst za kožuhe in na Krajnsko v Teržeč. Ti Čiči, nekđaj po

*) Lanišče so tri ure nad Buzetom, od vseh strani s hribi obdane, pa še dosti priljudne. Pis.

pravlici strahoviti volkovi, so se sedaj ukrotili, da so kakor jagnjeta. V Buzetu (Pinguente) je njih okrajna gosposka. Toliko o Čičih Laniških.

Sedaj pa še nekaj od jezika čiškega. Res! čuden je jezik čiški, pa ciganski ni, in se je med Čiči, ki jih je Bilc popisal, samo v Žejanah, Munski fari, pa tudi tukaj le slabo ohranil. Kdor hoče slišati lepo govoriti ta (vlaški, cerebirski) jezik, naj gré v podnožje Učke, v Susnjevico in njene podružnice: Novovas, Jesenovik in Litaj. Sicer se govori (gana) vlaško še tudi po Berščini (Berdo), proti Pasu, toda ne deleč okoli.

Ker sem dvé leti prebival med tem ljudstvom, sem se mogel hoté ali nehoté tudi njegovega jezika navaditi, ker nikoli nisem slišal teh ljudi med seboj drugače govoriti, akoravno znajo tudi lepo po istrijsko kramljati s ptujcom. Kar jez vém, med vsemi temi nar gerši govore Žejanci. V Laniščah sem se dostikrat za kratek čas ž njimi po vlaško zgovarjal, drugi pa so nas debelo gledali in se čudili. Naj podam „Novicam“ *) par besed jezika čiškega (vlaškega): Cerkev imenujejo baserike, kruh — pere, lepa deklica — mušato fetice, hodi sem! — oč vire! kamo greš? — kotro meri? danes — astez, jutri — domerece, pojdi spat — pas dormi, vrag naj te vzame! — draku te cire! moliti Boga — domnu roga itd. Posebno pri njih je pa to, da sami med seboj le po vlaško govore, in zato otroki po 8 do 10 let stari le malo istrijsko razumejo. Ne molijo nikoli v tem jeziku, ampak le po istrijsko (horvaško); vendar se more v tem jeziku vsaka molitev zložiti, ktera koli se hoče. — Po mojih mislih je ta jezik iz mnogih drugih zložen; iz začetka se zdí vsakemu gerd, kadar se ga pa človek navadi, se mu dopada in mu teče kakor namazano kolo. Jak. Sajovec.

Pristavek zastran čiškega jezika. Tudi iz Zagorja nam je pisal gosp. Fr. Žnidaršič, ki je kot rokodelec veliko sveta obhodil in se tudi nekoliko vlaškega jezika naučil, da jezik Žijancev in Muncev je vlaški. „Ko sem domú prišel — piše Žnidaršič — sem prenočil nedeleč od Bistrice v veliki Bukovci; pride tudi priletna Čička prenočiša prosit; gospodar ga ji dovoli pa jo vpraša: iz ktere vasí da je. Ko slišim, da je iz Žejan, me popade radovednost zvediti: ali jezik Žejanski in Munski, kateri pri ljudeh sploh za ciganskega veljá, ni morebiti vlaški (wallachisch). Poprašam tedaj babo: „štuje rumonješte šoponjasa? Odgovori mi: „nu štijo nu“, pa hipoma umolkne kakor da bi se sramovala tega jezika; jez pa sem bil sedaj prepričan, da je ta jezik vlaški, gotovo pa popačen kakor nemški kočevarski. Da bi pa tudi drugi sosedni Čiči razumeli in govorili vlaški jezik, ne morem poterđiti.“

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Gorice 17. sept. Pri vas v Ljubljani se bo že kmali začelo novo šolsko leto, pri nas v Gorici pa se je še le staro izteklo, za gimnazijalne šole sicer že konec preteklega mesca, za realke pa še le sred tekočega. Bila pa je zahvalnica realnih šol toliko slovesna, da javalne kje tako. Gospoda Miroslav Šmid in Miha Komel, oba sloveča godca in namestivna učitelja na tukajšni realki, poslednji že davno znan po vsi ipavski dolini za ravno tako izverstnega organista kakor šolskega učitelja, sta bila nagovorila svojega prijatla gosp. Hoffmann-a, vodja vojaške glasbene družbe zdaj tu bivajočih cesarskih lovcev, naj bi tudi pri zahvalnici godbeno sv. mašo, po ravno tem mojstru zloženo, godel, z vso svojo „bando“. In tako je bila res ta zahvalnica tako izverstna, da malokje tako, in cerkev polna, da so šolarji ko-

*) Ako bi utegnili kdo naših nemških pisateljev porabiti za kak svoj spis ta in uni sostavek iz 73. lista „Novic“, prosimo, da naj pové, odkod ga je vzel. Mi nimamo nič zoper to, ako se narodopisi iz „Novic“ in „Koledarčka“ predstavljajo v nemški jezik, marveč nas še veselí, vendar moremo terjati, „vsakemu svoje!“ S „Kočevarji“, „Soričani“ itd. ni bilo povsod tako. Vred.